

เป้าหมายที่
06

**สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและ
การสุขาภิบาล ให้มีการจัดการอย่าง
ยั่งยืนและมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน**

**SDG 6: Ensure availability and sustainable management
of water and sanitation for all**

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล
ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน
และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

06

SDG
6

น้ำเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมการเข้าถึงบริการด้านน้ำและการสุขาภิบาล รวมทั้งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน เป็นหนึ่งในวาระการพัฒนาสำคัญทั้งในระดับประเทศและระดับโลก เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงน้ำสะอาดและสุขาภิบาลที่ดี จึงต้องผลักดันให้เกิดการบริหารจัดการน้ำอย่างมีคุณภาพ ทัวถึง และยั่งยืน ซึ่งครอบคลุมการเข้าถึงน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอ และได้มาตรฐาน การส่งเสริมให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพน้ำ และการบำบัดน้ำเสียอย่างเป็นระบบ การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ การบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ การปกป้องและฟื้นฟูระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำ ตลอดจนการขยายความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศและเพิ่มการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมาย

คนไทยสามารถเข้าถึงน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคมากขึ้น โดยสัดส่วนสมาชิกในครัวเรือนที่ใช้น้ำดื่มจากแหล่งน้ำสะอาด เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 98 ในปี 2559 เป็นร้อยละ 99.5 ในปี 2562 สัดส่วนสมาชิกในครัวเรือนที่มีสถานที่เฉพาะสำหรับล้างมือซึ่งมีน้ำพร้อมสบู่หรือผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดอื่น ซึ่งเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 81.2 เป็นร้อยละ 89 และสัดส่วนสมาชิกในครัวเรือนที่ใช้ส้วมที่ถูกสุขอนามัย และไม่ได้ใช้ร่วมกับครัวเรือนอื่น อยู่ที่ร้อยละ 97.1 ในปี 2562 ทั้งนี้ **คุณภาพน้ำยังเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการปรับปรุง** โดยระหว่างปี 2553 – 2562 น้ำบริโภคในครัวเรือนเพียงร้อยละ 34.3 มีคุณภาพเหมาะสมสำหรับการบริโภคในขณะที่ร้อยละ 49.1 ต้องปรับปรุงคุณภาพก่อนการบริโภค และร้อยละ 16.6 มีคุณภาพไม่เหมาะสมสำหรับการบริโภค

การบำบัดน้ำเสียที่ไม่มีประสิทธิภาพ กังจากชุมชนและเขตอุตสาหกรรม **ส่งผลให้แหล่งน้ำบางส่วนอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม** อย่างไรก็ดี **แนวโน้มสถานการณ์คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินดีขึ้น** ในปี 2562 เมื่อเทียบกับปี 2559 โดยมีแหล่งน้ำที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดีเพิ่มขึ้นร้อยละ 12 ในขณะที่มีแหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมลดลงร้อยละ 2 **ในด้านการจัดการน้ำพบว่า ประเทศไทยมีระดับความเครียดน้ำสูงกว่าค่าเฉลี่ยของโลกและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้** ขณะที่**ประสิทธิภาพการใช้น้ำปรับตัวเพิ่มขึ้น**จาก 6.95 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อลูกบาศก์เมตร ในปี 2559 เป็น 7.40 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อลูกบาศก์เมตรในปี 2561 นอกจากนี้ สัดส่วนของปริมาณน้ำสูญเสียมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 29.9 ในปี 2558 เป็นร้อยละ 34.7 ในปี 2562 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ยอมรับได้ที่ร้อยละ 25

ประเทศไทยมีกลไกเชิงสถาบันและการมีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง-สูง มีคะแนนเฉลี่ยที่ 53 คะแนนจาก 100 คะแนน โดยมีสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) เป็นหน่วยงานประสานหลักด้านการบริหารจัดการน้ำของประเทศ และประเทศไทยยังได้ร่วมกับประเทศในลุ่มน้ำโขงจัดตั้งคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission: MRC) เพื่อส่งเสริมและประสานงานด้านการจัดการและการพัฒนาแหล่งน้ำอย่างยั่งยืน

การดำเนินการที่ผ่านมา

ภาครัฐส่งเสริมการเข้าถึงน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคของประชาชนผ่านการจัดตั้งระบบประปาหมู่บ้านและขยายเขตการให้บริการของการประปาส่วนภูมิภาคและการประปานครหลวง พร้อมทั้งได้ดำเนินโครงการ “Water is Life” เพื่อตรวจสอบและพัฒนาคุณภาพน้ำประปาในเขตบริการให้มีความเหมาะสมต่อการอุปโภคบริโภคมากขึ้นและในปี 2560 – 2561 ได้มีการประกาศมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากโรงงานเพื่อปรับปรุงค่ามาตรฐานและวิธีการตรวจสอบน้ำทิ้งจากโรงงานให้เหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากล

นอกจากนี้ ได้บรรจุประเด็นการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในยุทธศาสตร์ชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2565) ตลอดจนจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

ของประเทศ รวมทั้งประกาศใช้พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 เพื่อให้การบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำมีเอกภาพ ควบคู่กับการสร้าง การมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน โดยได้จัดตั้ง คณะกรรมการลุ่มน้ำ 22 คณะ ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงาน ภาครัฐส่วนราชการในจังหวัด องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นและตัวแทนกลุ่มผู้ใช้ น้ำ รวมทั้งจัดตั้งคณะ กรรมการทรัพยากรน้ำจังหวัด 76 จังหวัด เพื่อ สนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการลุ่มน้ำและ คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

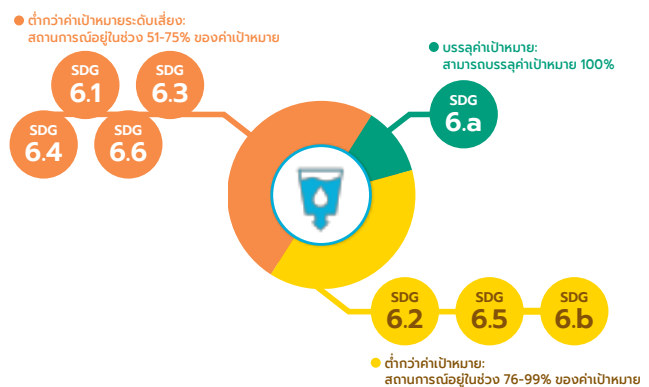
ความท้าทาย

แม้ว่าประชาชนจะสามารถเข้าถึงแหล่งน้ำสำหรับอุปโภค บริโภคได้ในอัตราสูง แต่การควบคุมคุณภาพน้ำให้ได้ มาตรฐานยังจำกัดอยู่ในพื้นที่ที่มีระบบประปาเท่านั้น โดยแหล่งน้ำที่ประชาชนในพื้นที่ห่างไกลใช้อุปโภค บริโภคยังไม่ได้รับการปรับปรุงคุณภาพให้เหมาะสม อย่างทั่วถึงขณะที่การเติบโตทางเศรษฐกิจและ การขยายตัวของชุมชนเมือง ส่งผลให้มีความต้องการ ใช้น้ำเพิ่มสูงขึ้น นำไปสู่การใช้ทรัพยากรน้ำเกินศักยภาพ และการปล่อยน้ำเสียที่ไม่ได้ผ่านการบำบัดอย่าง เหมาะสมลงสู่แหล่งน้ำโดยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจาก ภาคเกษตรที่ส่วนมากยังทำในพื้นที่เปิดและเชื่อมต่อกับ แหล่งน้ำโดยตรงทำให้ของเสียและสารเคมีปนเปื้อนสู่ แหล่งน้ำและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ หน่วยงานในระดับ พื้นที่ยังมีศักยภาพจำกัด โดยเฉพาะการจัดเก็บข้อมูล และการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบประปาที่ได้ มาตรฐานให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน อีกทั้ง ควรเร่งรัด การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ควบคู่กับการใช้ มาตรการสร้างแรงจูงใจในการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อย ลงสู่ธรรมชาติ เช่น การลดภาษีโรงเรือนและการสนับสนุน งบประมาณในการก่อสร้างบ่อดักไขมัน และอาจพิจารณา นำหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) มาปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำเสียของไทย โดยกำหนดค่าธรรมเนียมบำบัดน้ำเสียที่สามารถสะท้อน ต้นทุนการบริหารจัดการ นอกจากนี้ ควรยกระดับศักยภาพ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนากระบวนการข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากร น้ำที่มีเอกภาพ มีประสิทธิภาพ ครอบคลุม กั้นสมัย และสามารถเข้าถึงได้ง่าย

ผลการประเมินสถานะของ SDG 6

กรณีศึกษา

การบริหารจัดการน้ำแบบองค์รวมเพื่อความยั่งยืนของธุรกิจและชุมชน

บริษัท พีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) ได้ดำเนินโครงการบริหารจัดการน้ำแบบองค์รวม เพื่อให้การจัดสรรทรัพยากรน้ำมีความยั่งยืนและเพียงพอต่อการดำเนินธุรกิจและความต้องการของชุมชน นอกจากนี้ ความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความแปรปรวนของปริมาณทรัพยากรน้ำและปัญหาการขาดแคลนน้ำ ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การดำเนินธุรกิจ ทำให้บริษัทฯ ได้จัดทำแผนปฏิบัติการบริหารจัดการน้ำทั้งภายในและภายนอกองค์กร

โดยแผนการบริหารจัดการน้ำภายในองค์กรประกอบด้วย (1) การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า (Water Saving) ด้วยหลักการ 3Rs ได้แก่ Reduce ลดปริมาณน้ำทิ้งจากระบบหล่อเย็นในกระบวนการผลิต Reuse หมุนเวียนน้ำคอนเดนเสทมาใช้ซ้ำและเพิ่มจำนวนรอบน้ำหมุนเวียนในระบบหล่อเย็น และ Recycle นำน้ำทิ้งกลับมาใช้ใหม่ผ่านระบบ Water Reverse Osmosis (2) การใช้นวัตกรรมในการบริหารจัดการน้ำ (Water Innovation)

ด้วยการเพิ่มกำลังการผลิตต่อหน่วยผลิตน้ำจืดจากน้ำทะเล เพื่อลดปริมาณการใช้น้ำจืดจากแหล่งธรรมชาติในกระบวนการผลิต และ (3) ความรับผิดชอบในการใช้น้ำตลอดห่วงโซ่การผลิต (Water Stewardship) โดยประเมินการใช้น้ำตลอดวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ ในส่วนของแผนการบริหารจัดการน้ำนอกองค์กร ได้ใช้แนวทาง 2Ws ได้แก่ การจัดการน้ำเพื่อชุมชน (Water Related to Community) และการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำอย่างยั่งยืน (Water Conservation) อาทิ โครงการฟื้นป่า รั้งน้ำ เขาคัญมหาด จังหวัดระยอง

ผลการดำเนินการในปี 2562 พบว่าบริษัทสามารถลดปริมาณการใช้น้ำจืดลงร้อยละ 8 ต่อด้านการผลิต เมื่อเทียบกับปีฐานในปี 2556 โดยเหลือปริมาณการใช้น้ำจืด 1.97 ลูกบาศก์เมตรต่อด้านการผลิต ซึ่งอยู่ในระดับที่ดีกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ที่ 2.02 ลูกบาศก์เมตรต่อด้านการผลิต นอกจากนี้ บริษัทฯ มีการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยออกสู่ภายนอก พร้อมกับมีการตรวจสอบคุณภาพน้ำเสียจากหน่วยงานภายนอกที่ได้รับการยอมรับ ทำให้บริษัทฯ สามารถนำน้ำทิ้งกลับมาใช้ใหม่ได้ 1 ล้านลูกบาศก์เมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 32 ของปริมาณน้ำทิ้งทั้งหมด ด้านการใช้นวัตกรรมในการบริหารจัดการน้ำ สามารถนำน้ำจืดจากหน่วยการผลิตน้ำจืดจากน้ำทะเลมาทดแทนการใช้น้ำจืดได้จำนวน 8.99 ล้านลูกบาศก์เมตร และมีผลิตภัณฑ์จำนวน 3 เกรดผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองเครื่องหมาย Water Footprint จากสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และผลิตภัณฑ์จำนวน 94 เกรดผลิตภัณฑ์ได้รับการประเมินการใช้น้ำตลอดวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์ตามมาตรฐาน ISO 14046 โดยในปี 2566 บริษัทได้ตั้งเป้าหมายในการลดปริมาณการใช้น้ำจืดต่อหน่วยการผลิตลง ร้อยละ 10 ของการดำเนินธุรกิจปกติ (เมื่อเทียบกับปีฐานในปี 2556)

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

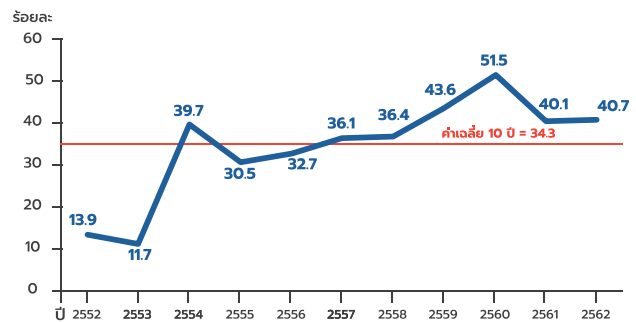
บรรลุเป้าหมายการให้ทุกคนเข้าถึงน้ำดื่มที่ปลอดภัย และมีราคาที่สามารถซื้อหาได้ ภายในปี 2573

การเข้าถึงน้ำสะอาดเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ของประเทศสามารถเข้าถึงบริการน้ำประปาได้โดยสะดวก แต่การขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดการขาดแคลนน้ำ ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้ปริมาณน้ำในธรรมชาติไม่สม่ำเสมอ นอกจากนี้ การใช้ทรัพยากรน้ำโดยขาดความรับผิดชอบและยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ตลอดจนข้อจำกัดในการบำบัดน้ำให้ถูกต้องตามหลักมาตรฐานสากล นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำ

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมายย่อย

แม้ประชากรส่วนใหญ่จะสามารถเข้าถึงน้ำประปาได้อย่างกว้างขวาง และข้อมูลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562 ระบุว่าร้อยละ 99.5 ของสมาชิกในครัวเรือนใช้น้ำดื่มจากแหล่งน้ำที่สะอาด เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 98 ในปี 2559 ซึ่งแหล่งน้ำที่สะอาด รวมถึง น้ำประปา น้ำบาดาล น้ำบ่อขุดที่มีการป้องกัน ที่กักเก็บน้ำฝน รดบรรทุกน้ำ น้ำบรรจุภัณฑ์ และตู้กดน้ำ อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาการเข้าถึงน้ำที่มีคุณภาพเหมาะสมในการนำมาบริโภค โดยข้อมูลจากรายงานการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำบริโภคครัวเรือน ประจำปี 2563 ของกรมอนามัย ซึ่งเป็นการประเมินคุณภาพน้ำบริโภคในครัวเรือนจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ น้ำประปา น้ำดื่มบรรจุขวด น้ำตู้หยอดเหรียญ น้ำฝน น้ำบาดาล น้ำบ่อตื้น และน้ำประปาภูเขา โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์คุณภาพน้ำประปาดื่มได้ พบว่าระหว่างปี 2553 – 2562 คุณภาพน้ำบริโภคในครัวเรือนร้อยละ 34.3 มีความเหมาะสมสำหรับการบริโภค ในขณะที่ร้อยละ 49.06 ต้องปรับปรุงคุณภาพก่อนบริโภค เนื่องจากมีการปนเปื้อนแบคทีเรียความขุ่นและสีเกินมาตรฐาน และอีกร้อยละ 16.64 ไม่เหมาะสมสำหรับการบริโภค โดยในปี 2562 มีน้ำบริโภค¹ ในครัวเรือนเพียงร้อยละ 40.70 ที่ผ่านเกณฑ์คุณภาพน้ำประปาดื่มได้ ซึ่งปรับตัวลดลงจากร้อยละ 43.6 ในปี 2559

ร้อยละของน้ำบริโภคครัวเรือนที่ผ่านเกณฑ์คุณภาพ น้ำประปาดื่มได้ พ.ศ. 2553 - 2562

การดำเนินการที่ผ่านมา

ในช่วงปี 2561-2562 กระทรวงมหาดไทยได้ดำเนินการจัดตั้งระบบประปาหมู่บ้าน 1,197 แห่ง และขยายเขตการให้บริการของการประปาส่วนภูมิภาคและการประสานครหลวงให้ครอบคลุมผู้รับบริการน้ำประปาเพิ่มขึ้น 26,000 ครัวเรือน นอกจากนี้การประปาส่วนภูมิภาค ได้ดำเนินโครงการ "Water is Life" เพื่อตรวจสอบและพัฒนาคุณภาพน้ำประปาในเขตบริการให้มีความเหมาะสมต่อการอุปโภคบริโภค ในขณะที่กรมอนามัยได้ดำเนินการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการคุณภาพน้ำบริโภค โดยจัดทำโครงการนำร่องสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) / เทศบาลที่มีระบบประปาของตนเอง 200 แห่ง เพื่อนำไปเป็นต้นแบบให้กับ อปท. และเทศบาลอื่น ๆ ต่อไป และการประสานครหลวงได้เปิดจุดให้บริการน้ำประปาดื่มได้สำหรับประชาชน

¹ น้ำบริโภค หมายถึง น้ำบริโภคหลักที่ครัวเรือนจัดไว้สำหรับการดื่ม การปรุงประกอบอาหาร รวมถึงการล้างมือและแปรงฟัน ของสมาชิกในครัวเรือนนั้น

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล
ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน
และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

06

SDG
6.1

บรรลุเป้าหมายการให้ทุกคนเข้าถึงน้ำดื่มที่ปลอดภัย และมีราคาที่สามารถซื้อหาได้ ภายในปี 2573

โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนจาก
สถานการณ์ภัยแล้งในปี 2563 โดยประชาชนสามารถ
นำภาชนะไปรับน้ำประปาได้ที่สำนักงานประปาสาขา
ทั้ง 18 แห่ง

ความท้าทาย

การบริหารจัดการให้ประชาชนสามารถเข้าถึงน้ำสะอาด
ที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และปลอดภัยต่อการนำมา
ใช้อุปโภคบริโภคในราคาที่หาซื้อได้ เป็นประเด็นท้าทาย
ที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความสำคัญ แม้ว่าประชาชนไทย
จะสามารถเข้าถึงแหล่งน้ำสำหรับใช้อุปโภคบริโภคได้
ในอัตราสูง แต่การควบคุมคุณภาพน้ำให้ได้มาตรฐาน
เพื่อการบริโภคพบว่ายังจำกัดอยู่ในพื้นที่ที่มีระบบประปา
เท่านั้น โดยแหล่งน้ำที่ประชาชนในพื้นที่ห่างไกลใช้บริโภค
เช่น น้ำฝน น้ำบาดาล น้ำบ่อตื้น และน้ำประปาภูเขา ยังมีการ
ปนเปื้อนของแบคทีเรียและสารเคมี จึงควรมีการให้ความรู้
เพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำให้เหมาะสมก่อนนำมาบริโภค

ข้อเสนอแนะ

การดำเนินงานในระยะต่อไป ควรให้ความสำคัญกับ
การพัฒนาระบบประปาที่ได้มาตรฐานให้ครอบคลุม
ทุกหมู่บ้าน เพิ่มประสิทธิภาพระบบประปาในเขตเมือง
ชนบท และพื้นที่เศรษฐกิจ เพื่อรองรับการขยายตัว
ของอุปสงค์การใช้น้ำในอนาคต รวมถึงการปรับปรุง
คุณภาพน้ำให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานเพื่อการอุปโภค
บริโภค ตลอดจนยกระดับการจัดเก็บข้อมูลโดยนำ
เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้แทนการจัดทำแบบสำรวจ
ที่มีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง เพื่อลดค่าความคลาดเคลื่อน
จากการเก็บข้อมูล

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

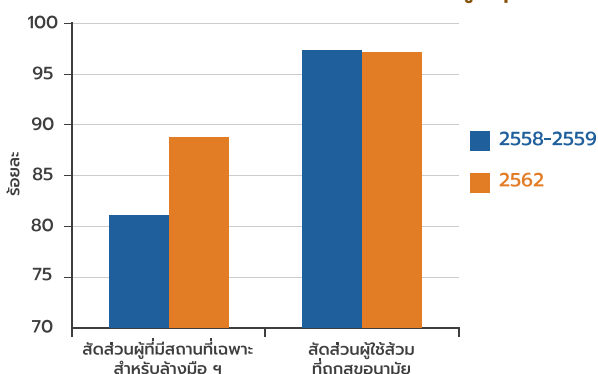
บรรลุเป้าหมายการให้ทุกคนเข้าถึงการสุขาภิบาลและสุขอนามัยที่เพียงพอ และเท่าเทียม และยุติการขับถ่ายในที่โล่ง โดยให้ความสนใจเป็นพิเศษ ต่อความต้องการของผู้หญิง เด็กหญิง และผู้ที่อยู่ในสถานการณ์เปราะบาง ภายในปี 2573

การเข้าถึงและการใช้บริการระบบบำบัดเพื่อทำจัดสิ่งปฏิกูลของมนุษย์อย่างปลอดภัย นอกจากจะเป็นการป้องกันโรคแล้วยังเป็นการส่งเสริมสุขภาพที่ดีของมนุษย์ ลดการเจ็บป่วยและเสียชีวิต รวมทั้งลดการแพร่กระจายของเชื้อโรค โดยการพัฒนาการสุขาภิบาลและสุขอนามัย ครอบคลุมถึงการยุติการขับถ่ายในที่โล่ง การจัดให้มีห้องส้วมและอ่างล้างมือที่ถูกลักษณะ การจัดการสิ่งปฏิกูลอย่างปลอดภัย เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี สามารถมีส่วนร่วมในระบบเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างเต็มศักยภาพ อีกทั้งยังเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของภาครัฐและส่วนบุคคลได้ในระยะยาว

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมายย่อย

จากผลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พบว่าในปี 2562 สมาชิกในครัวเรือนร้อยละ 89 มีสถานที่เฉพาะสำหรับล้างมือซึ่งมีน้ำพร้อมสบู่หรือผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดอื่น โดยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 81.2 ในปี 2558 - 2559 ทั้งนี้ กลุ่มประชากรที่ไม่สามารถเข้าถึงสถานที่เฉพาะสำหรับล้างมือฯ ส่วนใหญ่มีฐานะยากจนมาก โดยในปี 2562 ประชากรกลุ่มยากจนมากมีสัดส่วนสมาชิกในครัวเรือนที่มีสถานที่เฉพาะสำหรับล้างมือฯ เพียงร้อยละ 79.1 ซึ่งค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับกลุ่มร่ำรวยมาก ที่มีสัดส่วนดังกล่าวอยู่ที่ร้อยละ 96.9 ในขณะที่สัดส่วนสมาชิกในครัวเรือนที่ใช้ส้วมที่ถูกสุขอนามัยและไม่ได้ใช้ร่วมกับครัวเรือนอื่นอยู่ที่ร้อยละ 97.1 ในปี 2562 ลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 97.2 ในปี 2558 - 2559 โดยประชากรกลุ่มยากจนมากมีสัดส่วนดังกล่าวอยู่ที่ร้อยละ 91.6 ในขณะที่กลุ่มร่ำรวยมากมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 98.6 ทั้งนี้ ในปี 2562 มีสัดส่วนสมาชิกในครัวเรือนที่ขับถ่ายในที่โล่งเพียงร้อยละ 0.1 ลดลงจากร้อยละ 0.2 ในปี 2558 - 2559

สัดส่วนสมาชิกในครัวเรือนที่มีสถานที่เฉพาะสำหรับล้างมือฯ และสมาชิกในครัวเรือนที่ใช้ส้วมที่ถูกสุขอนามัย

การดำเนินการที่ผ่านมา

ในระยะที่ผ่านมา กรมอนามัยได้มุ่งพัฒนาความรู้ทางสุขภาพ (Health Literacy) แก่ประชาชน โดยได้รณรงค์และให้ความรู้เรื่องการล้างมือ 7 ขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 อีกทั้งยังได้นำเรื่องการล้างมือด้วยสบู่ เจลแอลกอฮอล์ หรือน้ำยาฆ่าเชื้อโรคมารวมเป็นหนึ่งในปัจจัยการประเมินความพร้อมของผู้ประกอบการ ในการเปิดให้บริการแก่ประชาชนผ่านเว็บไซต์ www.ไทยชนะ.com

ในการพัฒนาการสุขาภิบาล กรมอนามัยได้จัดทำ (ร่าง) แผนแม่บทการจัดการส้วมและสิ่งปฏิกูลของประเทศ (พ.ศ. 2561-2573) ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์ที่สำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ (1) การเพิ่มความครอบคลุมการมี และใช้ ส้วม ถูก สุข ลักษณะ และปลอดภัย (2) การเพิ่มคุณค่าส้วมสาธารณะให้สอดคล้องกับวิถีสังคมไทย (3) การพัฒนาระบบจัดการส้วมและสิ่งปฏิกูลอย่างครบวงจร (4) การอภิบาลระบบสุขาภิบาลของประเทศ และ (5) การสร้างความรอบรู้ด้านสุขาภิบาลและพฤติกรรมสุขอนามัย นอกจากนี้ ได้ออกประกาศกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยสุขลักษณะการจัดการสิ่งปฏิกูล พ.ศ. 2561 เพื่อกำหนดมาตรฐานสุขลักษณะและการบริหารจัดการสิ่งปฏิกูลสำหรับส้วมทุกประเภท

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

06

SDG
6.2

บรรลุเป้าหมายการให้ทุกคนเข้าถึงการสุขาภิบาลและสุขอนามัยที่เพียงพอ และเท่าเทียม และยุติการขับถ่ายในที่โล่ง โดยให้ความสนใจเป็นพิเศษ ต่อความต้องการของผู้หญิง เด็กหญิง และผู้ที่อยู่ในสถานการณ์เปราะบาง ภายในปี 2573

ความท้าทาย

แม้ว่าอัตราการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการเสริมสร้างสุขอนามัยและการสุขาภิบาลของไทย จะอยู่ในระดับสูง แต่เมื่อพิจารณาแยกตามกลุ่มรายได้ พบว่าการเข้าถึงสถานที่เฉพาะสำหรับล้างมือซึ่งมีน้ำ พร้อมสบู่หรือผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดอื่น โดยเฉพาะในกลุ่มยากจนมากยังต้องได้รับการพัฒนา ทั้งนี้ การบรรลุเป้าหมายให้ทุกคนเข้าถึงสุขาภิบาลและสุขอนามัย ได้อย่างพอเพียงและเท่าเทียมกัน ยังขาดการเก็บ ข้อมูลที่จำแนกตามเพศและอายุ ซึ่งจะมีส่วนสำคัญต่อการออกแบบและดำเนินนโยบายด้านสุขอนามัยและ สุขาภิบาลที่ครอบคลุม ตรงจุดและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ควรมุ่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจด้านสุขอนามัย ที่ถูกต้องแก่ประชาชน ผ่านการดำเนินงานเชิงรุกร่วมกับ ภาครัฐหรือข่ายในพื้นที่ อาทิ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำ หมู่บ้าน โดยให้ความสำคัญกับกลุ่มคนยากจนและผู้ที่ อยู่ในสถานการณ์เปราะบาง ทั้งนี้ การดำเนินงานควร ต่อยอดจากการรณรงค์ให้ประชาชนล้างมือด้วยสบู่ และเจลแอลกอฮอล์ ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของ โรคโควิด-19 และควรพิจารณาความเป็นไปได้ในการเก็บข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์การบรรลุ เป้าหมายด้านสุขอนามัยและสุขาภิบาลในกลุ่มผู้หญิง และกลุ่มเปราะบางเพิ่มเติม

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

**ปรับปรุงคุณภาพน้ำ โดยการลดมลพิษ ขจัดการทิ้ง
และลดการปล่อยสารเคมีอันตรายและวัตถุอันตราย ลดสัดส่วนน้ำเสีย
ที่ไม่ผ่านการบำบัดลงครึ่งหนึ่ง และเพิ่มการนำกลับมาใช้ใหม่
และการใช้ซ้ำที่ปลอดภัยทั่วโลก ภายในปี 2573**

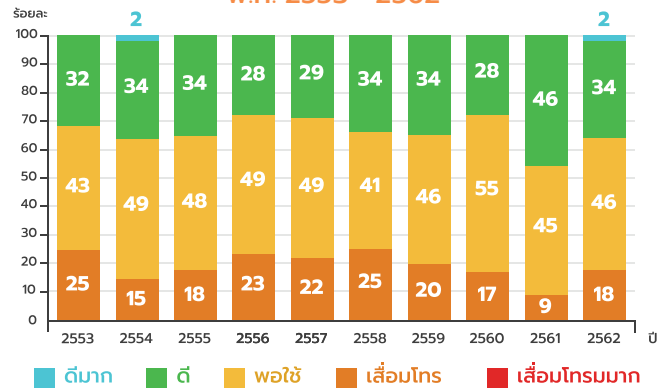
การปล่อยน้ำเสียที่ไม่ผ่านการบำบัด หรือได้รับการบำบัดที่ไม่ได้มาตรฐานลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหามลพิษในแหล่งน้ำ โดยมีแหล่งกำเนิดมาจาก 3 แหล่งหลัก ได้แก่ ชุมชน อุตสาหกรรม และเกษตรกรรม ซึ่งน้ำเสียที่มีการระบายลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติมากที่สุด คือน้ำเสียจากชุมชน ซึ่งสิ่งเจือปนส่วนใหญ่เป็นสารอินทรีย์ และสิ่งสกปรกต่าง ๆ ทั้งนี้ การเป่าเสียดของแหล่งน้ำส่งผลโดยตรงต่อความอยู่รอดของสัตว์และพืชน้ำ รวมทั้งยังทำลายทัศนียภาพและก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นรบกวน อีกทั้งมลพิษบางชนิดในแหล่งน้ำ อาทิ โลหะหนัก และสารเคมีอันตราย หากเกิดการปนเปื้อนในแหล่งน้ำดิบสำหรับผลิตน้ำประปา และตกค้างในสัตว์น้ำ จะสามารถเข้าสู่ร่างกายคนและสะสมจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพได้

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมายย่อย

ในปี 2562 มีแหล่งน้ำที่มีดัชนีคุณภาพน้ำ¹ อยู่ในเกณฑ์ดีมาก ร้อยละ 2 เกณฑ์ดี ร้อยละ 34 ลดลงจากร้อยละ 46 ในปี 2561 ขณะที่แหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9 ในปี 2561 เป็นร้อยละ 18 ในปี 2562 โดยภาคกลางมีแหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมากกว่าภาคอื่น

ในการจัดการน้ำเสียจากภาคอุตสาหกรรม พบว่าในปี 2562 ปริมาณน้ำเสียจากอุตสาหกรรมที่เข้าระบบบำบัดน้ำเสียเฉลี่ย 2.6 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน มีการนำกลับมาใช้ใหม่ภายในโรงงาน 0.8 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน ทักเก็บภายในโรงงาน 4.3 ล้านลูกบาศก์เมตร นำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่การเกษตรภายในโรงงาน 0.1 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน และระบายออกนอกโรงงาน 1.2 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน นอกจากนี้ รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2561 ระบุว่าเกิดน้ำเสียจากชุมชนทั่วประเทศ 21 ล้านครัวเรือน ประมาณ 9.7 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน แต่ระบบบำบัดน้ำเสียรวมชุมชนทั่วประเทศในปี 2561 สามารถบำบัดน้ำเสียได้เพียง 2.6 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน หรือร้อยละ 27 ของปริมาณน้ำเสียที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ ในปี 2562 ระบบบำบัดน้ำเสียรวมชุมชนมีศักยภาพในการบำบัดน้ำเสียเพิ่มขึ้นเป็น 3.8 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อการบำบัดน้ำเสียที่เกิดขึ้นทั้งหมด

สถานการณ์คุณภาพน้ำของแหล่งน้ำผิวดิน
พ.ศ. 2553 - 2562

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ

การดำเนินการที่ผ่านมา

แม้ว่าแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ได้กำหนดให้มีการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียแห่งใหม่ จำนวน 100 แห่งภายในปี 2565 แต่ในช่วงปี 2561 - 2562 พบว่า มีระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนที่ก่อสร้างใหม่แล้วเสร็จเพียง 6 แห่ง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมีระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จำนวน 7 แห่งที่ได้รับการพัฒนาให้สามารถนำน้ำเสียที่ผ่านการบำบัดแล้วกลับมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่เกษตรกรรมได้ และในการควบคุมน้ำเสียจากภาคอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมได้ประกาศ

¹ ดัชนีคุณภาพแหล่งน้ำผิวดิน (Water Quality Index: WQI) แสดงถึงสถานการณ์ของคุณภาพน้ำในภาพรวม พิจารณาจากค่าคุณภาพน้ำ 5 พารามิเตอร์ ได้แก่ ออกซิเจนละลาย (Dissolved Oxygen: DO) ความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ (Biochemical Oxygen Demand: BOD) แบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมด (Total Coliform Bacteria: TCB) แบคทีเรียกลุ่มฟิคอลโคลิฟอร์ม (Fecal Coliform Bacteria: FCB) และแอมโมเนีย-ไนโตรเจน (NH3-N) โดย WQI มีคะแนนอยู่ระหว่าง 0 - 100 โดยจัดเกณฑ์คุณภาพน้ำเป็นดีมาก (คะแนน 91 - 100) ดี (คะแนน 71 - 90) พอใช้ (คะแนน 61 - 70) เสื่อมโทรม (คะแนน 31 - 60) และเสื่อมโทรมมาก (คะแนน 0 - 30)

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล
ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน
และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

06

SDG
6.3

ปรับปรุงคุณภาพน้ำ โดยการลดมลพิษ ขจัดการทิ้ง
และลดการปล่อยสารเคมีอันตรายและวัตถุอันตราย ลดสัดส่วนน้ำเสีย
ที่ไม่ผ่านการบำบัดลงครึ่งหนึ่ง และเพิ่มการนำกลับมาใช้ใหม่
และการใช้ซ้ำที่ปลอดภัยทั่วโลก ภายในปี 2573

มาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากโรงงาน และมีมาตรฐานสำหรับโรงงานอุตสาหกรรมบางประเภทเป็นการเฉพาะ ได้แก่ โรงงานผลิตเยื่อและโรงงานผลิตกระดาษ และโรงงานที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับการฟอกขัดหรือเคลือบสีหนังสัตว์

นอกจากนี้ ได้ดำเนินการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน โดยในปัจจุบันมีระบบบำบัดน้ำรวม 116 แห่งสามารถบำบัดน้ำเสียได้ 3.8 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน รวมทั้งมีหลักเกณฑ์การกำหนดอัตราค่าบริการบำบัดน้ำเสียเพื่อให้อปท. นำไปกำหนดอัตราค่าบริการได้อย่างเหมาะสม และมีรายได้เพียงพอในการจัดการระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชนให้มีประสิทธิภาพ

ความท้าทาย

การปล่อยทิ้งน้ำเสียจากบ้านเรือน อุตสาหกรรมการเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ที่ไม่มีระบบจัดการของเสียและการขาดระบบการจัดการน้ำเสียชุมชนที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ยังเป็นความท้าทายที่สำคัญ แม้ว่าจะมีการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อกำหนดให้ผู้ที่จะปลูกสร้างอาคารต้องติดตั้งบ่อดักไขมันบำบัดน้ำเสียในอาคารเพื่อช่วยลดปริมาณน้ำเสียจากชุมชน อย่างไรก็ตาม ข้อบัญญัติดังกล่าวบังคับใช้ได้กับอาคารที่ปลูกสร้างใหม่เท่านั้น ประกอบกับการขยายระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียของ อปท. ยังไม่สามารถดำเนินการได้ทันต่อการขยายตัวของชุมชน ทำให้ยังมีน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำโดยตรงโดยไม่ผ่านการบำบัด นอกจากนี้ ปัญหาน้ำเสียจากภาคเกษตรยังมีอยู่อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากยังทำในพื้นที่เปิดและเชื่อมต่อกับแหล่งน้ำโดยตรงทำให้มีโอกาสที่ของเสียและสารเคมีจากการทำการเกษตรจะไหลลงสู่แหล่งน้ำหรือปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมสูงและยังมีข้อจำกัดในการติดตามแหล่งกำเนิดหรือจุดปล่อยมลพิษที่แน่ชัด

ข้อเสนอแนะ

ควรดำเนินมาตรการเพื่อส่งเสริมให้เจ้าของอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่มีอยู่เดิมติดตั้งบ่อดักไขมัน สร้างความรู้ความเข้าใจถึงปัญหาน้ำเสียจากอาคารและสิ่งปลูกสร้างควบคู่กับการสร้างแรงจูงใจ อาทิ การลดภาษีโรงเรือนและการสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างบ่อดักไขมัน นอกจากนี้ ควรพิจารณานำหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) มาปรับใช้ในการบริหารจัดการน้ำเสียของไทย โดยกำหนดค่าธรรมเนียมบำบัดน้ำเสียที่สามารถสะท้อนต้นทุนค่าบริการจัดการซึ่งจะช่วยลดภาระของภาครัฐในการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวม และกระตุ้นผู้ใช้น้ำปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในด้านการจัดการน้ำเสียภาคเกษตร ควรพัฒนาต้นแบบการบำบัดของเสียและน้ำทิ้งให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด โดยมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับเกษตรกร พร้อมกับบังคับใช้กฎหมายและระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ อาทิ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 อย่างเข้มงวดมากขึ้น

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

เพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำในทุกภาคส่วนและสร้างหลักประกันว่าจะมีการใช้น้ำและจัดหาที่ที่ยั่งยืน เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ และลดจำนวนประชากรที่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ ภายในปี 2573

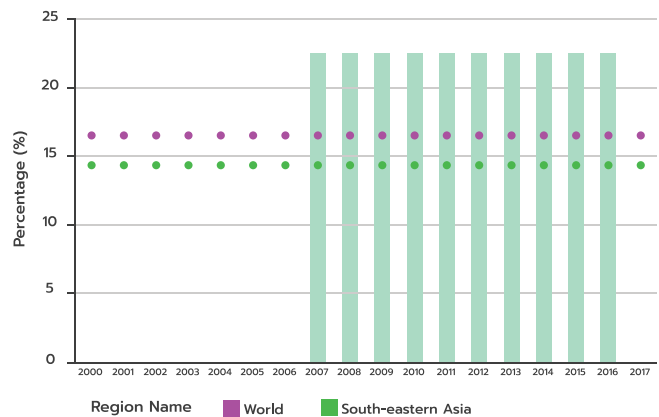
การเพิ่มขึ้นของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของสังคมเมืองทำให้ความต้องการใช้ทรัพยากรน้ำมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่ความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลให้ปริมาณทรัพยากรน้ำแปรปรวนมากขึ้น ทั้งจากอุณหภูมิที่เพิ่มสูงขึ้น ปริมาณน้ำฝนที่ไม่คงที่ รวมถึงภัยพิบัติทางธรรมชาติทั้งอุทกภัยและภัยแล้งที่มีความถี่และความรุนแรงมากขึ้น ดังนั้น การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอย่างยั่งยืนจึงต้องเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ ลดปริมาณการใช้น้ำเพื่ออุปโภคและบริโภคที่ไม่จำเป็น ลดการสูญเสียในระบบส่ง และเพิ่มความสามารถในการเก็บกักน้ำและกระจายน้ำ เพื่อให้ประชากรทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงทรัพยากรน้ำได้อย่างทั่วถึง

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมายย่อย

ในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหาภัยแล้งถึง 3 ครั้ง ในปี 2558 ปี 2562 และปี 2563 ส่งผลให้ปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำอยู่ในระดับต่ำและเกิดการขาดแคลนน้ำในหลายพื้นที่ในทุกภาคของประเทศ โดยเฉพาะพื้นที่การเกษตรที่ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก สาเหตุหลักของการเกิดภัยแล้ง คือ ปริมาณฝนเฉลี่ยทั้งปีที่ต่ำกว่าค่าปกติและการเกิดภาวะฝนทิ้งช่วง นอกจากนี้ ข้อมูลจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ระบุว่าระดับความเครียดน้ำ (water stress) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำสำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ ของประเทศไทยในปี 2559 อยู่ที่ร้อยละ 23.01 ซึ่งยังไม่อยู่ในระดับเสี่ยงแต่สูงกว่าค่าเฉลี่ยของโลก (ร้อยละ 16.50) และค่าเฉลี่ยของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ร้อยละ 14.60)

เมื่อพิจารณาประสิทธิภาพการใช้น้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการลดระดับความเครียดน้ำของประเทศได้ โดยข้อมูลใน UN Global SDG Database บ่งชี้ว่าประสิทธิภาพการใช้น้ำของประเทศไทยปรับตัวดีขึ้น โดยเพิ่มขึ้นจาก 6.95 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อลูกบาศก์เมตรในปี 2559 เป็น 7.40 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อลูกบาศก์เมตรในปี 2561 อย่างไรก็ตามยังต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของโลกที่ 19.01 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อลูกบาศก์เมตร โดยเป้าหมายแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบได้กำหนดให้เพิ่มผลิตภาพจากการใช้น้ำเพิ่มขึ้นเป็น 3 เท่าภายในปี 2565 จากค่าเฉลี่ยปัจจุบันปี 2561 ซึ่งเมื่อพิจารณาเทียบกับอัตรา

ระดับความเครียดน้ำ
(สัดส่วนน้ำจืดที่นำไปใช้ต่อปริมาณน้ำจืดรวม)

ที่มา: องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO)

การเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพการใช้น้ำระหว่างปี 2559 - 2561 จากข้อมูลของ UN พบว่าประเทศไทยยังมีความท้าทายอย่างมากในการดำเนินการเพื่อบรรลุค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้

นอกจากนี้ ข้อมูลจากการประปาส่วนภูมิภาค (กปภ.) ระบุว่า ปริมาณการใช้น้ำต่อผู้ใช้น้ำ 1 ราย มีแนวโน้มลดลงเล็กน้อย โดยในปี 2562 อยู่ที่ 23.9 ลูกบาศก์เมตรต่อเดือน ลดลงจาก 25.1 ลูกบาศก์เมตรต่อเดือนในปี 2558 ขณะเดียวกัน สัดส่วนของปริมาณน้ำสูญเสียของ กปภ.¹ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อยู่ที่ร้อยละ 34.7 ในปี 2562 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 29.9 ในปี 2558 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ยอมรับได้ที่ร้อยละ 25

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล
ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน
และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

06

SDG
6.4

เพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำในทุกภาคส่วนและสร้างหลักประกันว่าจะมีการใช้น้ำ
และจัดหาน้ำที่ยั่งยืน เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ และลดจำนวนประชากร
ที่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ ภายในปี 2573

การดำเนินการที่ผ่านมา

ภาครัฐได้บรรลุประเด็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำและการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำไว้ในแผนระดับชาติต่าง ๆ อาทิ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ 19 การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และแผนการบริหารจัดการน้ำ 20 ปี นอกจากนี้ ภาครัฐยังได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งน้ำและระบบส่งน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอย่างต่อเนื่อง อาทิ ในปี 2562 กรมชลประทานได้ดำเนินการเพิ่มปริมาณความจุของการเก็บกักน้ำได้ 16.7 ล้านลูกบาศก์เมตรและเพิ่มพื้นที่ชลประทานจำนวน 188,296 ไร่ กรมทรัพยากรน้ำ และกรมทรัพยากรน้ำบาดาลดำเนินการจัดหาแหล่งน้ำ ทั้งการขุดเจาะบ่อบาดาลและหาแหล่งน้ำผิวดินเพื่อสนับสนุนพื้นที่เสี่ยงขาดแคลนน้ำด้านการเกษตรนอกเขตชลประทาน โดยในปี 2562 กรมทรัพยากรน้ำบาดาลขุดเจาะบ่อบาดาลเพิ่มเติม 2,228 บ่อ มีพื้นที่ได้รับประโยชน์ 63,200 ไร่ และกรมทรัพยากรน้ำมีแผนที่จะพัฒนาแหล่งน้ำและระบบกระจายน้ำเพื่อให้ได้น้ำต้นทุนเพิ่มเติม 99.4 ล้านลูกบาศก์เมตร ขณะที่ กปภ. ได้ดำเนินการตามแผนบริหารจัดการลดน้ำสูญเสียซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมหลัก คือ การบริหารจัดการแรงดัน การซ่อมท่อที่รวดเร็ว การสำรวจหาน้ำสูญเสียเชิงรุก การบริหารจัดการมาตรวัดน้ำและให้ความสำคัญกับการปรับปรุงเส้นท่อซึ่งเป็นสาเหตุหลักของน้ำสูญเสียทั้งหมด ส่วนการประปานครหลวงมีแผนการเปลี่ยนท่อประปาใหม่ ความยาวรวมกว่า 3,400 กิโลเมตรในช่วงปี 2561-2565 เพื่อลดปริมาณน้ำสูญเสียในระบ

ความท้าทาย

แม้ว่าประเทศไทยจะมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่อปีสูงกว่าค่าเฉลี่ยของโลก แต่ความสามารถในการกักเก็บน้ำสำหรับใช้นอกฤดูยังมีข้อจำกัด เนื่องจากยังไม่มี การพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุนและระบบส่งน้ำที่ก้าวหน้า และยังเผชิญกับข้อจำกัดทางมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมที่มีกระบวนการในพิจารณาโครงการที่เข้มงวด โดยเฉพาะการพัฒนาโครงการแหล่งน้ำขนาดใหญ่แห่งใหม่ที่ต้องดำเนินการในพื้นที่ป่าไม้หรือพื้นที่อนุรักษ์ นอกจากนี้ ความแปรปรวนของสภาพอากาศยังส่งผลให้ปริมาณฝนมีความไม่แน่นอน ส่งผลให้ในบางปีแหล่งเก็บกักน้ำหลายแห่งมีปริมาณน้ำไหลเข้าน้อยกว่าปกติ

ข้อเสนอแนะ

ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำมากขึ้น อาทิ การพัฒนาพันธุ์พืชและเทคนิคในการเพาะปลูกพืชที่ลดปริมาณการใช้น้ำ การจัดทำระบบบริหารจัดการน้ำเสียเพื่อนำกลับมาหมุนเวียนใช้ใหม่ และการผลิตน้ำจืดจากน้ำเค็ม ควรมีการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เข้ามาใช้ในการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งจะช่วยให้มีการกำหนดมูลค่าของทรัพยากรน้ำ ที่สามารถสะท้อนต้นทุนค่าเสียโอกาสและต้นทุนในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อส่งเสริมการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำเพื่อบรรเทาความแปรปรวนของสภาพอากาศและลดความเสี่ยงต่อการเกิดภัยแล้งในอนาคต

¹ คำนวณจากสัดส่วนของปริมาณน้ำผลิตต่อปริมาณน้ำจำหน่าย

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

ดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบองค์รวมในทุกระดับ รวมถึงผ่านความร่วมมือข้ามเขตแดนตามความเหมาะสม ภายในปี 2573

การขยายตัวทางเศรษฐกิจส่งผลให้มีความต้องการใช้น้ำสูงขึ้น ประกอบกับปัญหามลพิษทางน้ำ และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลให้ปริมาณและการกระจายตัวของน้ำไม่สม่ำเสมอ ทำให้เกิดความเสียหายที่จะเผชิญกับปัญหาน้ำแล้งและน้ำท่วมมากขึ้น อีกทั้งอาจเกิดความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ ดังนั้น การบริหารจัดการน้ำทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับภูมิภาค ต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ (Integrated Water Resources Management: IWRM) ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและเอื้อให้เกิดความสมดุลระหว่างผู้ใช้น้ำทั้งภาคครัวเรือนและภาคการผลิต รวมทั้งคำนึงถึงผลกระทบจากการใช้น้ำต่อสิ่งแวดล้อม การเตรียมพร้อมรับมือและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากภัยพิบัติด้านน้ำ และครอบคลุมถึงความร่วมมือข้ามพรมแดนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อช่วยยกระดับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและป้องกันปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้น้ำได้

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมายย่อย

สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านน้ำ และผู้มีส่วนได้เสียร่วมจัดทำข้อมูลและประเมินการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการของไทย โดยมีการประเมินใน 4 หัวข้อหลักประกอบด้วย สภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวย กลไกเชิงสถาบันและการมีส่วนร่วม เครื่องมือการบริหารจัดการและการเงิน พบว่าประเทศไทยได้คะแนนเฉลี่ยที่ 53 คะแนน จาก 100 คะแนน หรืออยู่ในระดับปานกลาง - สูง

ด้านความร่วมมือข้ามเขตแดนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและลุ่มน้ำระหว่างประเทศที่มีกลไกการจัดการเป็นไปตามเกณฑ์ข้อตกลงปฏิบัติการร่วมด้านน้ำได้แก่ ลุ่มแม่น้ำโขง โดยประเทศในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง จำนวน 4 ประเทศได้ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการแม่โขง (Mekong River Commission: MRC) เพื่อส่งเสริมและประสานงานด้านการจัดการและการพัฒนาแหล่งน้ำและทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเสริมสร้างความยั่งยืนและรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิก

ผลประเมินการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการของไทย

หัวข้อหลัก	คะแนนเฉลี่ย	ระดับ
1) สภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวย	60	ปานกลาง - สูง
2) กลไกเชิงสถาบันและการมีส่วนร่วม	59	ปานกลาง - สูง
3) เครื่องมือการบริหารจัดการ	41	ปานกลาง - ต่ำ
4) การเงิน	50	ปานกลาง - ต่ำ
คะแนน SDG indicator 6.5.1	53	ปานกลาง - สูง

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล
ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน
และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

06

SDG
6.5

ดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบองค์รวมในทุกกระดับ
รวมถึงผ่านความร่วมมือข้ามเขตแดนตามความเหมาะสม ภายในปี 2573

การดำเนินการที่ผ่านมา

ประเทศไทยได้กำหนดนโยบายและกลไกระดับชาติ
กฎระเบียบและแผนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตาม
หลักการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ
 อาทิ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) และ
พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็น
กฎหมายรองรับสิทธิการใช้น้ำ กลไกการจัดสรรน้ำ และ
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในทุกมิติ นอกจากนี้
พ.ร.บ. ทรัพยากรน้ำ ยังกำหนดให้มีองค์กรบริหาร
จัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในระดับชาติ ระดับลุ่มน้ำและ
ระดับองค์กรผู้ใช้น้ำ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้การบริหาร
จัดการทรัพยากรน้ำมีเอกภาพและเปิดโอกาสให้
ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้ หน่วยงานที่
เกี่ยวข้องอยู่ระหว่างการจัดทำกฎหมายลำดับรอง
เพื่อกำหนดกฎเกณฑ์และวิธีการต่างๆ ในรายละเอียด

นอกจากนี้ ในปี 2561 ได้มีการประกาศใช้แผนแม่บท
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580)
เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพ
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ โดย
แผนแม่บทฯ ประกอบด้วยสาระสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่
การจัดการน้ำอุปโภคบริโภค การสร้างความมั่นคง
ของน้ำภาคการผลิต การจัดการน้ำท่วมและอุทกภัย
การจัดการคุณภาพน้ำ และอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ
การอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำที่เสื่อมโทรม และ
ป้องกันการพังทลายของดิน

ความท้าทาย

คณะกรรมการลุ่มน้ำ 22 ลุ่มน้ำ ซึ่งจัดตั้งขึ้นภายใต้
พ.ร.บ. ทรัพยากรน้ำ มีความสำคัญในการส่งเสริมให้มี
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่ได้อย่าง
มีเอกภาพและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ลุ่มน้ำสามารถ
เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังมี
ข้อจำกัดจากการจัดเก็บข้อมูลและการใช้เทคโนโลยี
เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่
ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการพัฒนากระบวนการข้อมูลลุ่มน้ำที่มีความเชื่อมโยง
กันระหว่างหน่วยงานส่วนกลางและท้องถิ่น ทั้งใน
ด้านอุปทาน อาทิ แหล่งน้ำต้นทุน โครงการด้านแหล่งน้ำ
ปริมาณน้ำเก็บกัก น้ำท่า น้ำฝน และข้อมูลด้านอุปสงค์
 ทั้งนี้ ควรยกระดับฐานข้อมูลให้มีมาตรฐานสากล
รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศ
เพื่อแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีและองค์ความรู้ด้านการ
บริหารจัดการน้ำ ซึ่งจะช่วยเพิ่มพูนประสิทธิภาพใน
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในประเทศและข้าม
พรมแดนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

ปกป้องและฟื้นฟูระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำ รวมถึงภูเขา ป่าไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำ แม่น้ำ ชั้นหินอุ้มน้ำและทะเลสาบ ภายในปี 2563

ระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำมีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และการพัฒนาเศรษฐกิจ เนื่องจากป่าต้นน้ำมีความสำคัญต่อการดูดซับและกักเก็บน้ำฝน รวมถึงเป็นแหล่งกำเนิดน้ำในลำธาร ในขณะที่พื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งครอบคลุมถึงป่าชายเลน ป่าพรุ หนอง บึง ทะเลสาบ และแม่น้ำ เป็นแหล่งกักเก็บน้ำฝนและน้ำท่า รวมถึงเป็นแหล่งกำเนิดและที่อยู่อาศัยของสัตว์และพืชนานาชนิด ดังนั้น การอนุรักษ์ปกป้องฟื้นฟูระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำ นอกจากจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการกักเก็บน้ำ ซึ่งช่วยลดผลกระทบของภัยพิบัติทางน้ำแล้ว ยังเป็นการช่วยรักษาสมดุลของระบบนิเวศ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การลดการกัดเซาะพังทลายของดิน รวมถึงการดูดซับความร้อนจากแสงอาทิตย์และก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศ

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมายย่อย

ในระยะเวลาที่ผ่านมา เมื่อที่ป่าไม้ของประเทศไทยค่อนข้างคงที่ โดยในปี 2561 มีพื้นที่ป่าไม้ 102.48 ล้านไร่ หรือร้อยละ 31.68 ของพื้นที่ทั้งหมด เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 102.17 ล้านไร่ หรือร้อยละ 31.58 ของพื้นที่ประเทศ ในปี 2559 แต่ยังคงต่ำกว่าค่าเป้าหมายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศภายในปี 2565

นอกจากนี้ ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติของประเทศไทยและนานาชาติ ซึ่งผ่านการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีในปี 2552 กำหนดให้มีพื้นที่ชุ่มน้ำรวม 22,885,100 ไร่ หรือ ร้อยละ 6.75 ของพื้นที่ประเทศ โดยในปี 2562 มีพื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรือแรมซาร์ไซต์ (Ramsar Site) จำนวน 14 แห่ง พื้นที่ 2,498,211 ไร่ และผลจากการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่แรมซาร์ไซต์ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ในปี 2562 ระบุว่า ภัยคุกคามที่สำคัญต่อพื้นที่แรมซาร์ไซต์ได้แก่ การตกตะกอนและการกัดเซาะชายฝั่ง ของเสียจากภาคเกษตร และป่าไม้ และการจับทรัพยากรสัตว์น้ำ

ข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ประเทศไทย ปี พ.ศ.2561 - 2562

หัวข้อหลัก	พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	พื้นที่ป่าไม้ (ไร่)	ร้อยละพื้นที่ป่าไม้
ภาคกลาง	56,912,645.90	12,221,308.19	21.47
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	104,823,709.22	15,751,998.42	15.03
ภาคตะวันออก	21,550,883.56	4,726,696.64	21.93
ภาคตะวันตก	34,038,210.43	20,134,123.90	59.15
ภาคใต้	46,154,901.40	11,227,760.46	24.33
ภาคเหนือ	60,048,349.14	38,422,185.10	63.99
รวม	323,528,699.65	102,484,072.71	31.68

ที่มา: กรมป่าไม้ 2562

การดำเนินการที่ผ่านมา

ในช่วงปี 2561-2562 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการฟื้นฟูป่าต้นน้ำที่เสื่อมโทรมเป็นเนื้อที่ 110,920 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 15 ของพื้นที่เป้าหมายตามแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งกำหนดให้มีการฟื้นฟูป่าต้นน้ำที่เสื่อมโทรมเนื้อที่ 734,000 ไร่ ภายในปี 2580

ในปี 2563 พื้นที่ชุ่มน้ำของไทยได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแรมซาร์ไซต์เพิ่มขึ้นจำนวน 1 แห่ง คือพื้นที่ชุ่มน้ำแม่น้ำสงครามตอนล่าง จังหวัดนครพนม นับเป็นแรมซาร์ไซต์ลำดับที่ 15 ของประเทศไทย การขึ้นทะเบียนเป็นแรมซาร์ไซต์จะช่วยให้พื้นที่ชุ่มน้ำได้รับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม รวมถึงการป้องกันการเสื่อมสภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำ ผ่านการติดตามตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอตาม

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล
ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน
และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

06

SDG
6.6

ปกป้องและฟื้นฟูระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำ รวมถึงภูเขา ป่าไม้
พื้นที่ชุ่มน้ำ แม่น้ำ ชั้นหินอุ้มน้ำและทะเลสาบ ภายในปี 2563

หลักเกณฑ์ของอนุสัญญาแรมซาร์ ทั้งนี้ สผ. อยู่ระหว่างการศึกษาวจัยเพื่อผลักดันพื้นที่บางปู จังหวัดสมุทรปราการ ขึ้นเป็นแรมซาร์ไซต์ ลำดับที่ 16 ของประเทศไทย

นอกจากนี้ ภาคเอกชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า เช่น บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้จัดตั้งสถาบันปลูกป่า ปตท. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการทรัพยากรป่าอย่างยั่งยืน รวมถึงการเพิ่มพื้นที่ป่าให้ระบบนิเวศเกิดความสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ พร้อมกับการพัฒนาเครือข่ายให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม ทั้งนี้ ในปี 2562 ได้ดำเนินการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าตะเบาะ-ห้วยใหญ่ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำชีและเป็นแหล่งต้นน้ำของลำธารของชาวบ้านในพื้นที่รอบข้าง

ความท้าทาย

การเจริญเติบโตของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของชุมชนเมือง ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรม และการลดจำนวนลงของพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสูง ได้แก่ การบุกรุกพื้นที่ เพื่อนำที่ดินไปใช้ประโยชน์อื่น การปล่อยน้ำเสียที่ไม่ได้รับการบำบัดลงสู่แหล่งน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมถึงการเก็บเกี่ยวทรัพยากรจากแหล่งน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำที่เกินศักยภาพ ทั้งนี้ พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการบุกรุกมากเป็นพิเศษ เนื่องจากส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการกำหนดให้เป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และยังไม่มีขอบเขตของพื้นที่ตามกฎหมายที่ชัดเจน นอกจากนี้พื้นที่ชุ่มน้ำยังเผชิญกับความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทับถมของตะกอนซึ่งทำให้เกิดการตื้นเขินและการแปรสภาพของพื้นที่ตามธรรมชาติ ในขณะเดียวกัน การเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเลและการกัดเซาะชายฝั่งทะเลที่มีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น ยังเป็นภัยคุกคามสำคัญที่ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเลเปลี่ยนแปลงสภาพไป

ข้อเสนอแนะ

ควรผลักดันให้มีการบังคับใช้กฎหมายและขับเคลื่อนนโยบายให้เกิดผลเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ แนวปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยทางชีวภาพ รวมถึงการส่งเสริมการปลูกและสร้างรายได้จากไม้มีค่า ซึ่งช่วยควบคุมและส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างเหมาะสม และยังคงมีข้อกำหนดและจัดทำผังการใช้ที่ดินที่เอื้อต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และบังคับใช้อย่างเคร่งครัด อาทิ พื้นที่ชุ่มน้ำระดับชุมชน นอกจากนี้ ควรส่งเสริมความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ในการดูแลระบบนิเวศแหล่งน้ำและป่าไม้ รวมทั้งเฝ้าระวังเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

ขยายความร่วมมือระหว่างประเทศและสนับสนุนการเสริมสร้างขีดความสามารถให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาในแผนงานและกิจกรรมด้านน้ำและการสุขาภิบาล ซึ่งรวมถึงการเก็บกักน้ำ การขจัดเกลือ ประสิทธิภาพการใช้น้ำ การบำบัดน้ำเสีย เทคโนโลยีการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ ภายในปี 2573

การขยายความร่วมมือระหว่างประเทศจะเป็นประโยชน์กับประเทศไทยในการเสริมสร้างศักยภาพและการยกระดับเทคโนโลยี โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับน้ำและการสุขาภิบาล พร้อมกันนั้นการพัฒนาความร่วมมือกับประเทศในภูมิภาคเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน จะช่วยส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวปฏิบัติที่ดี รวมทั้งร่วมกันแก้ไขปัญหาและจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ในระยะที่ผ่านมามีประเทศไทยให้ความสำคัญกับความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเศรษฐกิจ รวมถึงเสริมสร้างศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในประเทศและข้ามพรมแดน ผ่านกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศในหลากหลายรูปแบบ ทั้งความช่วยเหลือทางวิชาการ และการดำเนินโครงการผ่านความร่วมมือไตรภาคีและความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาค

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมายย่อย

ในระยะ 5 ที่ผ่านมามีประเทศไทยมีความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศด้านการบริหารจัดการน้ำ อาทิ องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของเยอรมัน (GIZ) และความร่วมมือภายใต้กรอบระหว่างประเทศอื่น ๆ อาทิ แผนงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion Economic Cooperation Program: GMS) แผนงานการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย (Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle: IMT-GT) กรอบความร่วมมือแม่โขง-ล้านช้าง (Mekong-Lancang Cooperation) ขั้วริเริ่มลุ่มน้ำโขงตอนล่าง (Lower Mekong Initiative: LMI) คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission: MRC) และสถาบันความร่วมมือเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจลุ่มน้ำโขง (Mekong Institute: MI) นอกจากนี้ ประเทศไทยยังได้ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่ประเทศกำลังพัฒนาและพัฒนาน้อยที่สุดอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ การร่วมสำรวจและประเมินศักยภาพน้ำบาดาลในพื้นที่เพื่อจัดทำแผนแม่บทในการบริหารจัดการน้ำบาดาลอย่างยั่งยืนของ สปป.ลาว

แผนภาพแสดงความเชื่อมโยงของกลุ่มน้ำโขงตอนบนและตอนล่าง

ที่มา: คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง

การดำเนินการที่ผ่านมา

ในระยะ 5 ปี ที่ผ่านมามีประเทศไทยได้ส่งเสริมความร่วมมือ ด้านการบริหารจัดการน้ำ อาทิ ความร่วมมือกับ GIZ ในการดำเนินโครงการบริหารพื้นที่ลุ่มน้ำโดยอาศัยมาตรการเชิงระบบนิเวศเพื่อบรรเทาภัยแล้งและอุทกภัยในลุ่มน้ำชีและลุ่มน้ำท่าดี โครงการเพื่อการพัฒนาภาวะโลกร้อนที่เกี่ยวข้องกับน้ำและน้ำเสียและโครงการด้านน้ำภายใต้แผนงานความร่วมมือไทย-เยอรมันด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล
ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน
และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

06

SDG
6.a

ขยายความร่วมมือระหว่างประเทศและสนับสนุนการเสริมสร้าง
ขีดความสามารถให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาในแผนงานและกิจกรรมด้านน้ำ
และการสุขาภิบาล ซึ่งรวมถึงการเก็บกักน้ำ การขจัดเกลือ ประสิทธิภาพ
การใช้น้ำ การบำบัดน้ำเสีย เทคโนโลยีการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ ภายในปี 2573

(Thai-German Climate Programme (TGCP) – Water) โดยในการดำเนินงานภายใต้โครงการ TGCP-Water สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ร่วมกับ GIZ จัดการฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ (Integrated Water Resources Management: IWRM) และการปรับตัวโดยอาศัยระบบนิเวศ (Ecosystem-based Adaptation: EbA) อีกทั้งยังมีความร่วมมือภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศอื่น ๆ อาทิ การสนับสนุนจากกองทุนพิเศษแม่โขง-ล้านช้าง ผ่านโครงการกลไกความร่วมมือข้ามพรมแดนเพื่อสนับสนุนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและพัฒนาโครงการพลังน้ำและโครงการวิจัยร่วมเพื่อการบริหารจัดการน้ำข้ามพรมแดนด้านอุทกภัยและภัยแล้งในพื้นที่ลุ่มน้ำสาย-น้ำรวก ระหว่างประเทศไทยและเมียนมา

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ การขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลให้แก่สถาบันเทคโนโลยีกำปงสปีอในประเทศกัมพูชาเพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิต ส่งเสริมการมีสุขอนามัยที่ดี และอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งด้านการท่องเที่ยวและการค้าขาย

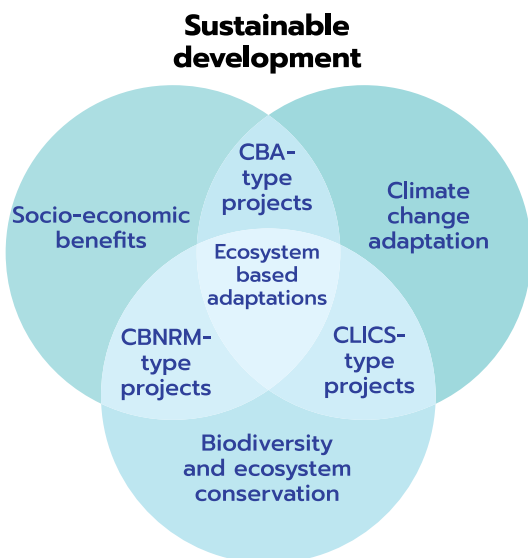
ความท้าทาย

การขยายความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งในภาพรวมและด้านการบริหารจัดการน้ำได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โรคโควิด-19 ซึ่งอาจทำให้การจัดสรรงบประมาณเพื่อความช่วยเหลือประเทศอื่น ๆ ขาดความต่อเนื่องและมีแนวโน้มลดลง นอกจากนี้ ในการบริหารจัดการลุ่มน้ำข้ามพรมแดนยังมีข้อจำกัดในการประสานความร่วมมือ โดยเฉพาะด้านข้อมูลที่อาจกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ประกอบกับผลประโยชน์ของประเทศต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำที่แตกต่างกัน จึงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรบูรณาการข้อมูลแผนงาน/โครงการความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการได้อย่างครอบคลุม พร้อมทั้งจัดทำระบบติดตามและประเมินผลโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถนำข้อมูลมาใช้ปรับปรุงการดำเนินงาน รวมถึงเกิดความคุ้มค่าในการใช้จ่ายงบประมาณ ทั้งนี้ ยังควรคำนึงถึงความยั่งยืนของโครงการเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่สามารถดำเนินการต่อเองได้ หลังจากการให้ความช่วยเหลือสิ้นสุดลง หรือสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้หรือต่อยอดให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ได้

แผนภาพแนวคิด EbA

ที่มา: Midgley et al. 2012

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล
ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน
และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

สนับสนุนและเพิ่มความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น
ในการปรับปรุงการจัดการน้ำและการสุขาภิบาล

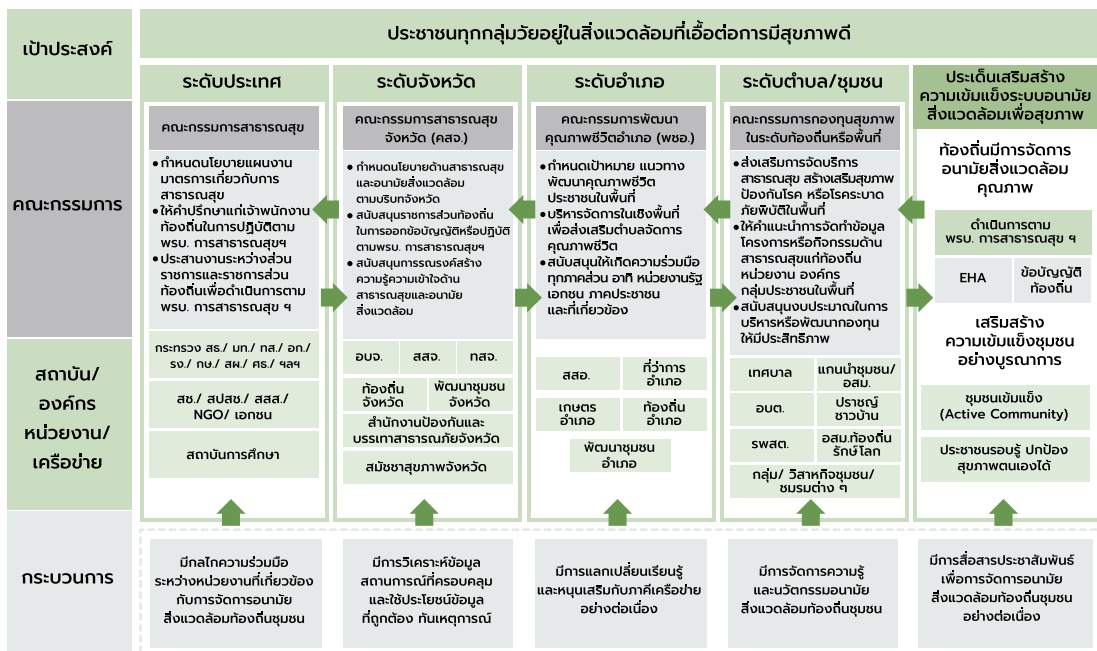
การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นในการยกระดับการบริหารจัดการน้ำและการสุขาภิบาล เป็นการสร้างความมั่นใจว่าความต้องการของคนทุกกลุ่มในระดับพื้นที่จะได้รับการดูแลและตอบสนองอย่างทั่วถึง การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลไกบริหารจัดการน้ำและการสุขาภิบาลในระดับท้องถิ่นจะช่วยให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพเหมาะสมกับจุดแข็งและจุดอ่อนของแต่ละพื้นที่ สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นเร่งด่วน รวมทั้งสามารถรับมือกับปัญหาได้ทันที ซึ่งจะนำมาสู่ความยั่งยืนในการบริหารจัดการน้ำและการสุขาภิบาลของชุมชน

สถานการณ์การบรรลุเป้าหมายย่อย

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2561 ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำ ซึ่งส่งเสริมให้ผู้ใช้น้ำมีสิทธิรวมตัวกันเพื่อบริหารจัดการ ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ของตนเอง โดยคำนึงถึงสภาพความเหมาะสมของระบบนิเวศในพื้นที่และวิถีชีวิตของแต่ละชุมชนได้ นอกจากนี้ แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ยังได้กำหนดเป้าหมายในการผลักดันให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ได้ด้วยตนเองผ่าน

กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในด้านสุขาภิบาลมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม โดยกรมอนามัยได้จัดทำคู่มือแนวทางการดำเนินงาน “องค์การบริหารส่วนตำบลจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม เพื่อท้องถิ่นชุมชนนำอยู่” เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของท้องถิ่นและชุมชนในการดำเนินงานแบบบูรณาการและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้พัฒนาเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม

แผนภาพกลไกการสนับสนุนการดำเนินงานสู่การปฏิบัติในพื้นที่
“อบต. จัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม เพื่อท้องถิ่นชุมชนนำอยู่” สู่การปฏิบัติในพื้นที่

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล
ให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน
และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

06

SDG
6.b

สนับสนุนและเพิ่มความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น
ในการปรับปรุงการจัดการน้ำและการสุขาภิบาล

การดำเนินการที่ผ่านมา

ประเทศไทยได้จัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำ 22 คณะ ซึ่งประกอบไปด้วยหน่วยงานภาครัฐ ส่วนราชการใน จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และตัวแทนกลุ่ม ผู้ใช้น้ำ ทำหน้าที่กำหนดทิศทางของการบริหารจัดการและ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำได้อย่างเป็นเอกภาพ มีประสิทธิภาพ และทันต่อสถานการณ์ยิ่งขึ้น รวมทั้ง ศึกษารายละเอียดของปัญหาน้ำในพื้นที่และเสนอ แนวทางแก้ไขปัญหาน้ำอย่างเป็นระบบ ตลอดจนมี การจัดตั้งคณะกรรมการทรัพยากรน้ำจังหวัด 76 จังหวัด เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการลุ่มน้ำและคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ในการทำหน้าที่กลั่นกรองแผนงานโครงการด้านน้ำ และบริหารจัดการน้ำระดับจังหวัดร่วมด้วย ซึ่งกลไก ในระดับลุ่มน้ำและระดับจังหวัดดังกล่าวช่วยเพิ่ม บทบาทของท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการน้ำ

นอกจากนี้ กรมอนามัยยังได้ดำเนินโครงการสนับสนุน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้นำหลักการพัฒนา คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐมาใช้พัฒนาคุณภาพ ระบบบริการอนามัยสิ่งแวดล้อม เพื่อลดปัจจัยเสี่ยง ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพประชาชน ซึ่งได้ดำเนินการ ตั้งตั้งแต่ปี 2557 - 2562 โดยมีองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นสมัครเข้าร่วมพัฒนาคุณภาพระบบบริการ อนามัยสิ่งแวดล้อมจำนวน 1,015 แห่ง และผ่านการ ประเมินคุณภาพ จำนวน 957 แห่ง นอกจากนี้ ยังได้ ดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพน้ำบริโภคสำหรับ โรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจ ของแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ฉบับที่ 5 ภายใต้กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนใน ถิ่นทุรกันดาร เพื่อยกระดับการเข้าถึงน้ำสะอาดของ นักเรียนและประชาชนในพื้นที่ห่างไกล เสริมสร้าง ความเข้มแข็งให้แก่เจ้าหน้าที่ด้านการจัดการน้ำสะอาด ให้สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนา น้ำให้มีคุณภาพเหมาะสมกับการอุปโภคบริโภค

ความท้าทาย

นโยบายการบริหารจัดการน้ำและการสุขาภิบาลส่วนใหญ่ ถูกกำหนดจากหน่วยงานส่วนกลาง ทำให้ในหลายกรณี นโยบายไม่สามารถตอบสนองความต้องการตามบริบท การพัฒนาในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น การมีส่วนร่วม ของประชาชนและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ จึงมีความสำคัญเพื่อสะท้อนความต้องการและปัญหา อุปสรรคในระดับพื้นที่กลับไปยังระดับนโยบาย แม้ว่า พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 จะเปิดโอกาส ให้ผู้ใช้น้ำในระดับพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการทรัพยากรน้ำมากขึ้น ผ่านกลไกคณะกรรมการ ลุ่มน้ำและคณะอนุกรรมการทรัพยากรน้ำจังหวัด อย่างไรก็ตาม ความพร้อมของชุมชนและภาคีเครือข่าย ในพื้นที่ยังเป็นประเด็นที่มีความท้าทายสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และศักยภาพในการบริหารจัดการแผนงาน/โครงการ

ข้อเสนอแนะ

องค์กรและภาคีการพัฒนาในระดับท้องถิ่นเป็นหน่วยงาน ที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงการขับเคลื่อนนโยบาย ลงสู่ระดับพื้นที่ จึงควรมีความร่วมมือและการทำงาน ที่สอดคล้องกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐในระดับต่าง ๆ เพื่อลดช่องว่างเชิงนโยบายและช่องว่างด้านข้อมูล รวมถึงควรพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของ องค์กรในระดับพื้นที่เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนนโยบาย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

